

Nr 174.

Av herrar Rimmerfors och Helén, om allmän översyn av gällande bestämmelser rörande övervakning inom olika vårdområden m. m.

I snart fyrtio år har övervakningsinstrumentet använts i vissa former av det svenska samhällets människovård. Redan 1916 anbefalldes övervakning såsom en form av eftervård av alkoholmissbrukare som tidigare vistats på alkoholistanstalt. I 1931 års lag om behandling av alkoholister ingår bestämmelsen om övervakning av åt alkoholmissbruk hemfallna över huvud taget. Inom kriminalvården tillämpas övervakningsförfarandet i enlighet med 1918 års lag om villkorlig dom. Enligt barnavårdslagen anbefalles likaledes övervakning, dels som en förebyggande åtgärd, dels som en eftervårdande, i senare fallet avsedd att säkerställa resultatet av ett omhändertagande.

Övervakningsinstrumentet har under senare år fått en allt större användning inom skilda områden av samhällets ungdoms-, kriminal- och nykterhetsvård. Enbart inom fångvården står kontinuerligt cirka 12 000 personer under övervakning. Inom nykterhetsvården stod 1950 ej fullt 8 000 personer under övervakning enligt alkoholistlagen. Ungdomsvårdsskolornas klientel, f. n. cirka 900 ungdomar, ställes regelbundet under övervakning vid utskrivningen. Barnavårdsnämndernas övervakningsfall var 1951 till antalet 3 864.

Givetvis får socialvårdens och fångvårdens eget folk sköta det övervägande antalet av dessa övervakningsfall. Särskilt gäller detta de mera svårartade fallen. Därmed är ju också kraven på övervakarens kvalifikationer på ett betryggande sätt tillgodosedda. Olyckan är emellertid den, att när en socialvårdstjänsteman, jämte en mångfald andra arbetsuppgifter, belastas med upp till femtiotalet övervakningsuppdrag det knapast kan bli tal om människovård i den mening lagen avsett.

I detta läge har myndigheterna sedan många år uppmuntrat och understött rekryteringen av frivilliga övervakare. Från nykterhetsrörelsens och de kristna samfundens sida har man sedan årtionden anordnat utbildningskurser och propagerat bland sina medlemmar för ett ansvarstagande i detta avseende.

Frågan har nu aktualiserats i ett större sammanhang. Den 2 mars 1953 anordnade kungl. socialstyrelsen en konferens i övervakningsfrågan. Till denna överläggning kallades representanter för de ideella, politiska

och kristna ungdomsorganisationerna i landet. Resultatet blev ett samarbetsorgan, som tagit till uppgift att i första hand göra en inventering av lämpliga övervakare landet runt och att sedan genom kursverksamhet och kontaktkonferenser sörja för deras utbildning. En vägledande broschyr har redan tryckts och skickats ut till landets ungdomsorganisationer. Samfundsledningarna och centralstyrelserna har uppmanat sina medlemmar till tjänst, och ett stort antal anmälningar har redan inkommit. Genom denna anknytning till "Organisations-Sverige" har systemet med frivilliga övervakare fått ett bredare demokratiskt underlag än tidigare.

Även från regeringens sida har denna utvidgning hälsats med tillfredsställelse. Sålunda uttalade justitieministern, närmast med tanke på fångvårdens övervakningsproblem:

"Med en frivillig övervakare, utvald med hänsyn tagen till den dömdes karaktär och personliga förhållanden, föreligger helt andra möjligheter att främja hans anpassning i samhället och arbetslivet än vid den rutinmässiga övervakning som nu ofta förekommer, till följd av att yrkesövervakarna måste överbelastas med uppdrag."

Senast har 1953 års nykterhetsnämndssakkunniga föreslagit ökad användning av övervakningsinstrumentet. Man har visserligen för den grupp av medarbetare, som enligt förslaget bör biträda nykterhetsnämnderna i omvårdnaden om ett klientel av alkoholmissbrukare, vilket ännu icke kan betecknas som hemfallet åt alkoholmissbruk i lagens mening, föreslagit ett annat namn än övervakare, nämligen "medhjälpare". Karaktären av deras arbetsuppgifter är principiellt så nära besläktad med övervakarens, att också denna grupp av frivilliga krafter bör inordnas i det samhälleliga systemet och erhålla stöd för sin utbildning och sin verksamhet.

Samtliga dessa områden, där övervakningsförfarandet erfarenhetsmässigt växt fram, regleras av *statliga bestämmelser och förordningar*. Dessa är dock långt ifrån enhetliga. Detsamma gäller *arvodesbestämmelserna*, som också utgår från olika grunder. Också när det gäller skyldigheten för de frivilliga övervakarna att avge *rapport till sina uppdragsgivare* skulle föreskrifterna vinna på en enhetligare utformning.

I en tid, då övervakningsförfarandet sålunda visar sig vara synnerligen användbart och hela institutionen befinner sig i stark tillväxt, synes det oss vara en samhällelig angelägenhet att en samordning sker inom de områden, där denna arbetsform tillämpas. Sålunda skulle exempelvis utbildningsförfarandet kunna förenklas genom samordning. Det väsentliga i utbildningens teori och pedagogik i fråga om övervakning är på det elementära stadiet gemensamt. Statsmedel har anvisats för dylik kurs-

verksamhet inom vissa avsnitt av denna vårdverksamhet. Det skulle betyda besparing både av pengar och personliga krafter, om denna utbildning kunde göras mera enhetlig och samlande. Bland de av folkrörelserna utvalda och rekommenderade kursdeltagarna utkristalliseras måhända redan under kursens lopp de för varje vårdform (barn- och ungdomsvård, nykterhetsvård eller fångvård) mest lämpade. För dessa olika kategorier kan i varje särskilt fall en specialutbildning ordnas, antingen genom några tilläggsföreläsningar eller genom hänvisning till litteratur och korrespondenskurser. Det synes oss sålunda vara ett statsekonomiskt intresse att redan kursverksamheten samordnas.

Detta förutsätter bättre kontaktmöjligheter mellan de organ, som hittills omhänderhaft denna verksamhet. Den utredning, som vi härmed vill föreslå, bör ta sikte på möjligheten av ett gemensamt utbildningsorgan. Men därjämte bör detta nya organ tjäna även såsom ett kontakt- och samordningsorgan i övervakningsfrågor mellan de olika vårdområdena. Om det exempelvis skulle visa sig nödvändigt att flera medlemmar i en och samma familj ställes under övervakning av såväl nykterhetsvårdens som fångvårdens och barnavårdens folk, kunde genom en dylik samordning en och samma person utses att såsom övervakare tillvarataga samhällets människovårdande uppgift i denna familj. Rapportskyldigheten måste då givetvis utsträckas till att gälla samtliga uppdragsgivare, men gärna i så enkla och likartade former som möjligt.

Om en dylik utredning kommer till stånd, kunde den lämpligen också pröva, huruvida något redan förefintligt organ skulle kunna överta denna samordnande uppgift. Enligt motionärernas mening borde denna verksamhet i någon form knytas till kungl. socialstyrelsen. Den tidigare antydda, tills vidare mycket informella samarbetskommittén "Samarbetsorganet för övervakningsfrågor" arbetar redan nu i anslutning till socialstyrelsen. Den har också i sin nuvarande utformning visat sig synnerligen värdefull, men skulle genom auktorisation och utbyggnad kunna bli ett samordnande kontaktorgan av betydligt större räckvidd.

Med stöd av vad ovan anförts föreslår vi,

- att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning, innebärande
1. en allmän översyn av gällande bestämmelser rörande övervakning inom olika vårdområden,
 2. prövning av frågan om en med hänsyn till övervakningsinstrumentets effektivisering önskvärd samordning av utbildningsfrågor och konsultation i övervakningsärenden inom såväl barna- och ungdomsvård som nykterhetsvård och fångvård,

3. prövning av frågan om sådana ytterligare statliga åtgärder, som kan stimulera rekryteringen av den frivilliga övervakarkåren och medverka till att de allmänna vårdorganen i större utsträckning än hittills begagnar sig av frivilliga övervakare.

Stockholm den 25 januari 1954.

Einar Rimmerfors.

Gunnar Helén.
